

Kaupunkiseutujen strateginen kehittämisloukka

Suunnittelujärjestelmien uudistamisella
kannustimia yhteistyöhön

Raine Mäntysalo & Vesa Kanninen

Tässä artikkelissa esittelemme toimintamallin seudullisen strategisuuden edistämiseksi. Keskitymme niihin seudullisiin strategioihin, joiden toteuttamiseksi tavoitellaan valtion tukea sopimusmenettelyin. Vallitsevassa käytännössä tällaiset sopimusmenettelyt ovat koskeneet suurimpia kaupunkiseutuja, jotka kytkennöissään kaupunkiseutujen epämuodollisiin rakennemalleihin ovat olleet epäselvässä suhteessa kuntien ja maakuntien lakisäateiseen suunnitteluun ja demokratiaprosesseihin. Pyrimme hälventämään tätä epäselvyyttä esittämällä, että seudullinen strategiatyö ja siihen liittyvä sopimusmenettely etenisivät jatkuvassa dialogissa maankäyttö- ja rakennuslain sekä maantielain uudistuksissa lakisäateisiksi mahdollisesti tulevien seudullisen kaavatyön ja liikennejärjestelmäsuunnittelun rinnalla.

Johdanto: kaupunkiseudut strategisina yhteistyön alustoina
Tarve kasvavien kaupunkiseutujen strategiseen suunnitteluun on jo pitkään tiedostettu Suomessa. Tämän tarpeen taustalla on ensinnäkin näkemys suurista kaupunkiseuduista Suomen taloudellisen kilpailukyvyn moottoreina globaalissa kilpailussa investoinneista (Kaupungit... 1996; Moisio & Vasanen 2008). Toiseksi

taustalla on näkemys kaupunkiseutujen toiminnallisuudesta yli kuntarajojen. Vahva peruskuntainstituutio on kuitenkin käytännössä tukenut kuntien keskinäistä kilpailua investoinneista ja hyvistä veronmaksajista yhteistyöhön keskittymisen sijaan (Puustinen ym. 2016; Hytönen 2012; 2016; Hytönen ym. 2012; Kanninen & Bäcklund 2017). Tämä on ollut keskeinen vaikeus seudullisiin strategioihin sitoutumiselle, minkä vuoksi on ollut tarpeen kehittää lainsäädännöllisiä kannustimia ikään kuin ”vastavoimana”. Kannustimilla tarkoitamme tässä sellaisten normiohjauksen olosuhteiden luontia, jotka mm. tavoitteenasettelullaan ja sisältövaatimusten fokuosinnillaan rohkaisevat seudulliseen strategiseen ajatteluun ja edistävät halukkuutta sitoutua strategioiden laadintaan ja niiden toteuttamiseen.

Strategista suunnittelua tarvitaan, kun halutaan tehdä visionäärisiä valintoja eri kehityssuuntien välillä ja niihin liittyen priorisointeja resurssien käytön ja investointien suhteen – samalla tiedostaen, että toimitaan vaikeasti ennakoitavassa toimintaympäristössä (Albrechts & Balducci 2013; Mäntysalo ym. 2014; 2015a). Kyse on siis valikoivasta pitkäjänteisestä tavoitteellisuudesta yhdistettynä tähän tavoitteluun liittyvän epävarmuuden hallintaan – ei kaikenkattavuudesta, josta strategiset valinnat puuttuvat, eikä pitkän aikavälin ennakoitavuudesta, joka harvoin vastaa todellisuutta.

Useista kunnista koostuvilla kaupunkiseuduilla strategiseen valikoivuuteen ja pitkäjänteiseen epävarmuuden hallintaan pääseminen on kuitenkin hankalaa, koska se käytännössä tarkoittaa valintoja kuntien kesken: minne asutuksen kasvua ohjataan, missä yritysalueita vahvistetaan, minne sijoitetaan suuret kaupan hankkeet ja minne sijoitetaan ei-halutut seudulliset hankkeet kuten jätteidenkäsittelylaitokset? Tässä tilanteessa valtio on nähnyt tarpeelliseksi kehittää kannustimia kuntien strategiselle seudulliselle yhteistyölle. Tällaisia ovat olleet esimerkiksi sopimusmenettelyt valtion ja kaupunkiseutujen kuntien välillä. Sopimusmenettelyllä valtio on tarjonnut omaa rahoitustaan ja investointitukiaan vastineena kaupunkiseututasoisille strategisille kehittämissuunnitelmille, joissa näitä rahoitus- ja investointikohteita on määritelty. Keskeisimpiä näistä ovat olleet neljää suurinta kaupunkiseutua (Helsinki, Tampere, Turku ja Oulu) koskevat MAL-aiesopimukset (M = maankäyttö, A = asuminen, L = liikenne), joissa on sovittu erityisesti seudullisten liikenneinfrahankeiden kustannusten jakamisesta valtion ja seudun kuntien kesken.

Tähänastiset kokemukset MAL-aiesopimuksista ovat sekä myönteisiä että kielteisiä (Ojaniemi 2014, Mäntysalo & Kosonen 2016; ks. myös Kanninen & Akkila 2015; Smas 2017). Niiden arvo nähdään erityisesti yhteisenä alustana vuoropuhelulle sekä ymmärryksen rakentamiselle valtion ja kuntien sekä hallinnon eri sektoreiden (M, A, L) välillä. Näiden seikkojen vuoksi käytännölle on haluttu rakentaa jatkuvuutta. Toisaalta ongelmina on tunnustettu MAL-aiesopimusmenettelyn koordinoimattomuus

suhteessa muihin valtion ja kuntien politiikka- ja suunnittelutoimiin sekä muihin sopimusmenettelyihin (erit. kasvusopimukset). Lisäksi MAL-aiesopimusten epäselvä status suhteessa lakisääteiseen suunnitteluun vuorovaikutusmenettelyineen ja demokratiaprosesseineen on herättänyt huolta (Bäcklund ym. 2017a, 2017b). Ennen kaikkea MAL-aiesopimusmenettelyn ei koeta tuoneen riittävää sitoutuneisuutta sen enempiä kuntien kuin valtionkaan osalta.

Spatiaalisen suunnittelun ja poliittisen maantieteen piirissä käydyissä keskusteluissa sopimuksellisuus on liitetty muun muassa valtion uusliberaalin politiikan edistämiseen (Allmendinger & Haughton 2009; Harrison 2014), suunnittelun epäpoliittisointumiseen (Swyngedouw 2009), suunnittelun areenoiden muutoksiin (Flinders & Buller 2006), suunnittelun demokraattisen oikeutuksen ja osallistumisen ongelmiin (Bäcklund ym. 2017a ja b; Kanninen & Bäcklund 2017) sekä yleisemmin ”kaupunkiregionalismin” mukana kehittyneeseen hallintatapaan (Harrison 2012; Jonas & Moisio 2016; Kanninen 2017). Vaikka sopimuksellisuudella on katsottu olevan mm. kannustavia ja sitouttavia piirteitä erityisesti kaupunkiseutujen julkisten investointien suhteen, on sen toisaalta myös nähty olevan epätasaisiin valtasuhteisiin nojaavaa kumppanuuksiksi naamioitua valtion vallankäyttöä ohi paikallisten tarpeiden sekä suunnittelun legitimitettiin murentavaa yksityisten intressien edistämistä.

Tunnistetuista haasteista huolimatta kaupunkiseututaso on muodostumassa keskeiseksi suunnittelun tasoksi myös lakisääteisesti ohjatun maankäytön suunnittelun kontekstissa. Tämä käy ilmi ympäristöministeriön loppuvuonna 2017 julkistamasta luonnoksesta alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän uudistamiseksi (Luonnos... 2017). Erikseen nimettäville kaupunkiseuduille tulisi sen mukaan käyttöön pakollinen seudun toiminnallisen kokonaisuuden kattava strateginen kaava, joka edistäisi alueen kehittämiseen liittyvien strategisten valintojen tekemistä. Kaupunkiseudun kuntien sitoutuminen tällaiseen suunnitelmaan olisi siten oleellista. Maakuntatasolla korostuisi niin ikään strateginen suunnittelu, mutta ilman erillistä kaavainstrumenttia. Strategiset seututasoiset kaavat ja maakuntien suunnitelmat eivät olisi nykyisten kaavojen tavalla oikeusvaikutteisia, mutta osaan näiden suunnitelmien sisällöstä, esimerkiksi infrastruktuuria koskeviin ratkaisuihin, voitaisiin liittää myös oikeusvaikutuksia. (Luonnos... 2017.)

Luonnoksesta saadussa asiantuntijapalautteessa on myönteisenä pidetty seudullisen strategisuuden korostamista ja myös valtion vahvempaa roolia tämän takaamisessa, mutta toisaalta ei nähty, että keskeisiä strategisuuden rakenteellisia esteitä olisi luonnoksessa kyetty poistamaan. Kriittisinä näkökohdina korostui palautteessa mm. epäily kaupunkiseutujen kuntien valmiudesta sitoutua seudun strategiseen kaavaan, jos kaavan oikeusvaikutuksia karsitaan. Myös uudistuvien maakuntien ja strategisia kaavoja laativien kaupunkiseu-

tujen työn- ja vastuunjakoja pidettiin epäselvänä, samoin sopimusmenettelyn suhdetta alueidenkäytön suunnittelujärjestelmään. Luonnoksessa ei myöskään nähty olevan riittäviä kytkentöjä strategisen alueidenkäytön suunnittelun ja (myös uudistamisen kohteena olevan) liikennejärjestelmäsuunnittelun välillä.

(Jauhiainen ym. 2017.)

Tässä artikkelissa pohdimme *yhteensovittamisen* teoreettisista lähtökohdista käsin, millaisen toimintamallin kautta voitaisiin edistää seudullista strategista suunnittelua. Pyrimme erityisesti refleктоimaan kuntien edellä mainitun rakenteellisen verokilpailun ongelmaa, jota valmisteilla olevat lakireformit eivät ole poistamassa. Pyrimme mallissamme rakenteeseen, jossa korostuvat sopimuksellisuuden positiiviset aspektit ja jossa sitä kohtaan esitetyn kritiikin keskeisiin epäkohtiin on mahdollista reagoida. Katsomme, että Suomessa valtion sopimusmenettelyissä sopimat investoinnit seuduille ovat viimeisen vuosikymmenen aikana olleet keskeisin seudun kuntia strategiseen seutuyhteistyöhön motivoiva tekijä ja että sopimusmenettelyä edelleen virittämällä voidaan paremmin ylittää kuntalähtöinen osaoptimointi.

Toimintamallimme rakennustyössä sovellamme seudullisuuteen, strategiseen suunnitteluun ja monialaisen yhteistyön koordinaatioon liittyviä teoreettisia käsitteitä, joiden esittelyyn keskitymme seuraavassa luvussa. Tämän jälkeen siirrymme *seudun strategisen yhteensovittamisen toimintamallimme* esittelyyn. Lopuksi arvioimme mallin toimivuutta sitä käsitelleiden yhteiskehittämistyöpajojen tuottaman annin pohjalta ja tunnistamme suuntaviivoja sen jatkokehittämiseksi.

Tutkimusotteemme on konstrukttiivinen. Sille on ominaista, että siinä keskitytään johonkin tosielämän ongelmaan ja että siinä tuotetaan jokin innovatiivinen konstruktio, jolla pyritään tämän ongelman ratkaisuun. Tämän konstruktion käytäntöön soveltuvuutta edelleen testataan jollain tavoin, mikä merkitsee tutkijoiden ja käytännön toimijoiden hyvin läheistä tiimimäistä yhteistyötä. Lisäksi edellytetään tutkimuksen vankkaa kytkentää olemassa olevaan teoreettiseen tietämykseen sekä käytännön testauksessa saatujen löytöjen refleктоimista takaisin teoriaan. (Lukka 2000.) Oman tutkimuksemme tosielämän ongelma on vaikeudet seudullisessa strategisuudessa, innovatiivista konstruktiota edustaa meneillään oleviin lakireformeihin kytkeytyvä toimintamallimme, sen käytäntöön soveltuvuutta olemme testanneet käytännön toimijoiden kanssa toteuttamissamme yhteiskehittelytyöpajoissa, joiden löydöksiä edelleen refleктоimme. Siitä, miten kiinnitymme aiempaan teoreettiseen tietämykseen, kerromme seuraavaksi.

Strategisen yhteensovittamisen toimintamallin teoreettis-käsitteellinen perusta

Luonnoksessa alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän uudistamiseksi otetaan seudullisen strategisuuden lähtökohdiksi yhtäältä uudistetussa maankäyttö- ja rakennuslaissa nimettävät toiminnalliset kaupunkiseudut ja toisaalta uudet maakunnat (Luonnos... 2017). Toiminnallisten kaupunkiseutujen tunnistaminen ilmentää relatiivista seutukäsitystä, maakuntahallintolähtöisyys puolestaan pikemminkin absoluuttista seutukäsitystä (ks. Harvey 1973; Schulman 1990; Kanninen 2017). Oman toimintamallimme seutukäsitys nojautuu sen sijaan *relaationaalisen seudun* käsitteeseen. Relatonaalinen seutukäsitys korostaa seudun intentionaalista ulottuvuutta, inhimillisten tavoitteiden merkitystä yhteistä spatiaalisuutta, jota on mielekästä tarkastella ”käsillä olevana” toimintahorisonttina, joka tulee todelliseksi vasta, kun sille tehdään jotain (vrt. Schulman 1990, 77). Relatonaalisesti ymmärrettynä seutu avautuu strategisen toiminnan synnyttämänä spatiaalisuutena (Kanninen 2017). Se muodostuu tällöin dynaamisena yhteistoimintafoorumina, jolla on yhtäältä institutionaalista pysyvyyttä mutta joka toisaalta rakentuu aina myös kytkennöissään *strategisiin kehystyksiinsä* (”strategic framing” – Healey 2009; Kanninen 2017). Näin relatonaalinen seutu saa spatiaalisen muotonsa, toiminnallisen luonteensa ja tavoitteellisen merkityksellisyytensä strategisessa yhteistyössä kehkeytyvän kehystyksen myötä. Se, miten kaupunkiseutu kulloinkin mielletään, on jo itsessään strateginen kysymys.

Strateginen kehystäminen on paitsi kaupunkiseudun hahmottamista sekä strategisen suunnittelun kohteena että strategioiden toteuttamisen välineenä, myös suunnitteluun osallistuvien toimijoiden jatkuvaa mobilisointia yhteistyöhön. Olennaista on tuoda seudulliset resurssit, skenaariot ja visiot yhteen tavalla, joka saa eri osapuolet muuttamaan ajattelu- ja toimintatapojaan sekä suhdettaan toisiinsa yhteistyön edistämiseksi. (Healey 2009.) *Skenaariotyöskentely* on keskeinen osa tätä kehystämistä: Mikä tulevaisuuden skenaario muodostaa pohjan pitkän aikajänteen strategiselle visiolle? Miten hallitaan tiedollisia epävarmuuksia ja vältetään ei-toivottujen skenaarioiden toteutuminen? (Esim. Ravetz & Miles 2016; Neuvonen ym. 2014.) Skenaariotyön kautta tulee ymmärrettäväksi, että strateginen suunnittelu ei ole pitkän tähtäimen ”blueprint”-suunnittelua, vaan ennen muuta lähitulevaisuuden suunnittelua ”kaukaa viisaasti”. Se on visioonäärin responsiivisuuden ylläpitoa konkreettisissa suunnittelupäätöksissä niin, että kyetään strategisesti arvioimaan suunnittelupäätösten vaikutuksia suhteessa tavoiteltuun visioon ja muihin mahdollisiin kehityspolkuihin (Bryson & Slotterback 2016; Zegras & Rayle 2012; Albrechts 2005; Friedmann 2004; Mäntysalo ym. 2015; Jama ym. 2018).

Yhteistoimintafoorumien muodostumisen kannalta skenaariotyöskentelyn olennaisena ominaisuutena on, että siinä erilaiset arvot ja elämäntavat voivat

saada ilmaisunsa ilman kahlintaa vain yhdenlaisen vision ehdoille (Zapata & Kaza 2015, 756). Skenaariotyössä voidaan avartaa toimijoiden ahtaita näköaloja, tuoda esiin heidän keskinäisriippuvuuksiaan ja samalla synnyttää vipuvoimaa siinä hahmotetun vision taakse. Zegras ja Rayle (2012) kutsuvat tätä yhteistoiminnallisuuden kapasiteettia skenaariotyön ”toisen kertaluokan vaikutukseksi”: kun yhdellä tasolla synnytetään näkemyksellisyyttä mahdollisiin tulevaisuuksiin, aikaansaadaan samalla toisella tasolla kyvykkyyttä yhteistyöhön.

Keskeinen osatekijä skenaariotyöskentelyn edellä mainittua toisen kertaluokan vaikutusta on sen ymmärrettävä arkikielisyys ja visuaalisuus. Skenaariotyöskentely on *tarinankerrontaa* mahdollisista kehityskuluista täältä tulevaisuuteen. Tämä on tärkeä ominaisuus yhdyskuntasuunnittelussa, jossa suunnittelujargon on usein vaikeasti avautuvaa – ei pelkästään maallikoille vaan myös muille asiantuntijaprofessioille. Skenaariotyöllä on parhaimmillaan rajat ylittävää kommunikatiivista tehoa: tarinallinen kommunikaation muoto pohjaa arkikielisyyteen ja se on kaikille tuttu. Hyvin kehkeytyvä skenaariotarina kutsuu mukaan kuvittelemaan tulevia tapahtumakulkuja, muutosvoimia ja toimijuuksia niissä sekä edelleen pohtimaan niiden merkitystä nykytilanteessa toimimisen kannalta. Skenaariotyöskentelyn soveltamisessa yhdyskuntasuunnitteluun on kuitenkin vielä paljon tehtävää. (Mäntysalo & Grišakov, 2016.)

Rajat ylittävänä kommunikaatiomuotona tarinallisella skenaariotyöskentelyllä on *vaihdon vyöhykkeen* (”trading zone” – Galison 1997) piirteitä (Mäntysalo 2016; Kanninen 2017). Vaihdon vyöhyke tarkoittaa paikallista yhteistyön ”alustaa”, jossa puolin ja toisin luodaan keinoja ilmaista omaan ammatilliseen työhön tai elämämpiiriin sisältyviä asioita ja tavoitteita sellaisilla tavoilla, jotka ovat muille osapuolille ymmärrettäviä. Vaihdon vyöhykkeellä kommunikoidaan sellaisin ”ohuin kuvauksin”, jotka edistävät ymmärrystä käytännössä, ja kehitetään yhteistä ”viestintää”, joka perustuu yhteisesti määriteltyn sisältöön. Tärkeä tekijä yhteistyöalustan luonnissa on yhteinen sosiaalinen ja materiaallinen ympäristö, jonka kautta asioita voidaan konkretisoida ja johon ”viestinnässä” voidaan viitata. Kaupunkiseudut ovat juuri tällaisia ympäristöjä. (Ks. Fuller 2008; Mäntysalo ym. 2011; Balducci & Mäntysalo 2013; Kalliomäki 2015; Kahila-Tani 2015; Kanninen 2017; Kangasoja 2017).

Läheistä sukua vaihdon vyöhykkeen käsitteelle on Starin ja Griesemerin (1989) esittelemä *rajaesineen* (”boundary object”) käsite. Rajaesine on eri toimijoiden yhteinen kiinnittymiskohde, jonka kaikki yhteistyön osapuolet voivat tunnistaa. Rajaesine korostaa yhteisesti jaettujen toiminnan kohteiden merkitystä toimijoiden keskinäisessä koordinoitumisessa. Esimerkiksi kaupunkiseutujen merkittävät liikenneinfrahankkeet, joista myös MAL-sopimuksissa sovitaan, voivat toimia rajaesineinä, kun nämä perustellaan ja avataan laajapohjaisina strategisina kaupunkiseutukehityshankkeina, joihin kiinnittyvät monet muut-

kin kuin liikennesektorin toimijat. Esimerkiksi Tampereen kaupunkiseudun yhdyskuntarakenteen kehittämisen keskeinen elementti, raitiotie, on vahva rajaesine. Ajatus raitiotiestä on kiteytetty esimerkiksi ”ratikan tarinaan.” Kun raitiotiehanke etenee, hankkeen hallinta pyrkii vahvistamaan, ”standardisoimaan”, yhteisiä käsityksiä ja toimintamalleja, jolloin erilaisia toimijoita alun perin yhdistävästä tekijästä tuleekin samalla uuden yhteistyön kentän – käytäntöyhteisön – sisäistä käsitteellistä-käytännöllistä infrastruktuuria (Kanninen 2017). Helsingin ja Espoon yhteisellä raidejokeri-hankkeella on vastaavaa potentiaalia.

Seudullisilla infrastruktuurihankkeilla on myös käänköpuolensa MAL-sopimusmenettelyissä. Ne motivoivat yhteistyöhön lähinnä niitä kaupunkiseutujen kuntia, jotka ovat niiden välittömässä vaikutuspiirissä ja jotka pääsevät osallisiksi valtion investoinneista. Taipumuksena kunnilla onkin ollut neuvotella myös pieniä infrahankkeita omille alueilleen, jotta kaikilla kaupunkiseudun kunnilla olisi jotain voitettavaa valtion infrarahojen jaossa (Ojaniemi 2014).

Seudun strategisen yhteensovittamisen toimintamalli

Tässä luvussa esittelemme toimintamallin seudullisen strategisuuden edistämiseksi Suomessa. Keskeistä mallissamme on relationaalinen orientaatio seutuun sekä valtion seutusopimusmenettelyn kytkeminen varhaisessa vaiheessa seudun strategiatyöhön valtion ”sparrausinstrumenttina” linjakkaiden seutustrategioiden laadinnalle ja samalla kuntien ja maakuntien sitoutumiselle. Mallin taustalla vaikuttavat niin johdannossa käsitellyt aiemmat havaintomme strategisesta suunnittelusta ja suunnittelujärjestelmän muutostilanteista kuin edellisessä luvussa esiteltyt teoreettis-käsitteelliset lähtökohdatkin.

Puhumme ”seutustrategiasta”, emme kaupunkiseutustrategiasta. Se, miten seutu kulloinkin mielletään, on myös strateginen kysymys – kuten edellä totesimme relationaalista seutukäsitystä painottaessamme. Tämä voi esimerkiksi tarkoittaa, että vain osa nk. toiminnallisen kaupunkiseudun kunnista on mukana tietyssä strategiassa (esimerkiksi tietyn kulttuuriympäristökokonaisuuden tai elinkeinoklusterin/-ekosysteemin viitekehukset), tai että mukaan tulee myös uusia periurbanin reuna-alueen kuntia. Tämä voi käytännössä myös tarkoittaa, että strategia koskeekin esimerkiksi useita kaupunkiseutuja yhdistävää kasvuvyöhykettä, tai vaikkapa strategista ”tunnin juna” –konseptia, jossa Helsinki-keskeinen verkostokaupunki-idea skaalataan koskemaan koko eteläisen Suomen suurimpia kaupunkeja (Turku, Tampere, Lahti) ja mahdollisesti edelleen Tallinnaa tunneliyhteyden päässä.

Seudun strategista relationaalisuutta korostaaksemme puhumme myös ”seutusopimuksesta” antamatta sopimukselle valmiiksi etuliitettä, kuten MAL- tai kasvu-, sillä sopimuksissa on jätettävä avoimuutta sille, miten seutustrategiassa

sovittavat toimet, sitoumukset ja rahoituskohteet muotoutuvat. Tämä merkitsee myös liikkumavaraa sille, minkä mittaiseksi sopimuskausi määritellään.

Mallimme on lyhyesti kuvattavissa viiden eri toimintavaiheen kautta:

1. *Seutustrategian laadinnan käynnistämisessä* mikä tahansa seudun toimija voi olla aloitteellinen. Seutustrategisten aloitteiden fasilitoimiseksi maakunta perustaa **seutustrategiafoorumin**, jossa määräajoin pohditaan ja ideoidaan seutujen muotoutumista suhteessa niiden kehittämiskysymyksiin, ja vastaavasti kehittämiskysymysten muotoutumista suhteessa toisiinsa. Näiden keskustelujen pohjalta maakunta ja sen kunnat päättävät, millaisia seutustrategia valmisteluja lähdetään tekemään, kenen johdolla ja millaisilla **seudullisilla ryhmittymillä**. Seudulliset ryhmittymät laativat omista lähtökohdistaan ja maakunnallisten keskustelujen informoimina omat **seutustrategiansa**.
2. *Seutusopimusmenettelyn käynnistäminen*. Valtion ja seutujen intressien yhdentämistä varten seutustrategioiden, valtakunnallisten tavoitteiden ja hallitusohjelman pohjalta muotoillaan tarpeiden mukaan teemoittuva **hakumenettely**. Tämä on valtion puolelta skaalattavissa, jotta se voidaan sovittaa muuttuviin valtakunnallisiin ja kansainvälisen toimintaympäristön tarpeisiin, esim. rahoitusraamin vaihteluihin.
3. *Tarkentava strateginen suunnittelu ja seutusopimuksen laadintaprosessi*. Haun perusteella päätetään seudullisten **sopimuskumppanuuksien** perustamisesta valtion ja seudun toimijoiden kesken. Sen pohjalta käynnistetään strategisen kaavan ja liikennejärjestelmäsuunnitelman laadinta rinta rinnan. Samalla jatkojalostetaan myös seutustrategiaa. Erityisesti seutustrategian taso palvelee laajan osallistamisen alustana. Tarkentavaan suunnitteluun otetaan tarvittaessa mukaan muiden sektorisuunnitelmien laadinta (palveluverkkosuunnittelu, asuntopoliittisen ohjelman laadinta, taloussuunnittelu, elinkeinostrategisen ohjelman laadinta).
Seutusopimusneuvotteluja käydään pitkin matkaa sopivin väliajoin seudun tarkentavan strategisen suunnittelun edetessä. Tällä sopimusneuvottelujen kytkennällä suunnittelun edistymisen vaiheisiin valtio osaltaan seuraa ja ”sparraa” suunnittelun etenemistä ja arvioi osaltaan seutusopimuksen hyväksynnän edellytysten kehittymistä kysyen esimerkiksi:
 - Eteneekö suunnittelu johdonmukaisesti?
 - Onko sektorisuunnittelu koordinoitua?
 - Miten kehittyi toimijoiden sitoutumisvalmius?
 - Miten kehittyi suunnittelun demokraattisuus ja koettu legitimaatio?

4. *Seutusopimuksen, seutustrategian sekä seudun kaavan ja liikennejärjestelmäsunnitelman hyväksyminen.* Maakunta ja asianomaiset kunnat päättävät suunnitelmien hyväksymisestä ja valtio osaltaan on mukana seutusopimuksen hyväksyjäosapuolena. Näille ja mahdollisille muille seutustrategiaa toteuttaville määräaikaisille ja lakisääteisille suunnitelmille osoitetaan juridista sitovuutta niiden keskeisten strategisten valintojen osalta. Seutustrategia itsessään ei kuitenkaan olisi juridisesti sitova. Seudullinen strategiatyö on olemukseltaan jatkuvaa toimintaa eikä se koskaan tule ”valmiiksi”.
5. *Seutustrategian toteutus ja sen seuranta.* Seutustrategian toteutuksen ja seurannan vaiheeseen tultaessa tarkennetaan ja päivitetään suunnitelmien toteutuksen ja seurannan ohjelmointia seutusopimuskauden osalta. Toteutuksen seurannassa hyödynnetään yhteistä ja jatkuvasti päivittyvää digitaalista yhteistyöalustaa. Säännöllisesti kokoontuvalla seutustrategiafoorumilla strateginen keskustelu jatkuu ja kehitellään uusia ideoita seutustrategioiksi mahdollisin uusin seuturyhmittymisin.

Toimintamallin yhteiskehittäminen ja arviointi

Luonnostelemamme toimintamalli asetettiin talvella ja keväällä 2018 kolmen eri asiantuntijafoorumin arvioitavaksi. Kaksi näistä perustui alueiden käytöstä ja aluekehityksestä vastaavien ministeriöiden (ympäristöministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö) virkahenkilöiden kanssa järjestettyihin tapaamisiin, joissa mallista keskusteltiin monimuotoisesti. Tärkein mallia kriittisesti arvioiva tapahtuma oli BEMINE-tutkimushankkeen maaliskuussa 2018 järjestämä forumi, jossa yli 80 MALPE-sektoreiden asiantuntijaa pohti mallin kehittämistä työpajoissa yhdessä hankkeen tutkijoiden kanssa. Työpajojen pohjaksi malli esiteltiin lyhyesti, ja tämän jälkeen asiantuntijat jakautuivat kuuteen työpajaan, joissa teemoina olivat: 1) lainsäädännön vaatimukset ja haasteet, 2) demokratia ja osallistuminen sekä 3) ryhmittymien muodostaminen ja hallinta. Kutakin teemaa käsitteli kaksi työpajaa. Työpajojen näkemykset koottiin postereiksi. Tuloksena oli yhteensä 155 kommenttia, kehittämis ehdotusta ja kriittistä havaintoa. Tämänkaltaisen yhteiskehittelyn tavoitteena on tuottaa ”artefakteja” (tässä yhteydessä konkreettinen toimintamalli), jotka ovat lähtökohtaisesti yhteistoimintaa sekä tietovarantoja integroivia, jotka sisältävät toimijoiden välistä synergiaa toteuttavia elementtejä ja joiden myötä sekä kehittämisprosessin että sen tuotteiden ”omistajuus” on kaikkien kehittäjien jakama (ks. esim. Ling & Martins 2015; Ravetz & Miles 2016; Björgevinsson ym. 2010). Yhteiskehittäminen vaatii avointa prosessia, jossa mukana olevat toimijat paitsi ovat tietoisia prosessin kehittymisestä voivat myös halutessaan tuottaa prosessiin tietoa ja osallistua kehittämiseen.

Seuraavassa keskitymme erityisesti kahteen vahvimpana esiin nousseeseen teemaan, seudullisuuskäsityksemme ymmärrykseen ja mallin suhteeseen muuhun (spatiaaliseen) suunnitteluun.

Mallin esittämä käsitys seudullisuudesta

Mallin lähtökohtana oleva ajatus relationaalisesta, alhaalta-ylös ”itseorganisoiduvasta” seutukäsityksestä jakoi voimakkaasti mielipiteitä. Yhtäältä nähtiin, että tällainen ”ongelmaperustainen” strategisuus on toimiva ja tarpeellinenkin lähtökohta seudun määrittelylle, mutta toisaalta määrittelyn vapautta pidettiin järjestelmän hallittavuuden kannalta haastavana. Edelleen relationaalisen määrittelyn katsottiin johtavan liiankin strategisesti rajattuihin kysymyksenasetteluihin, joiden puitteissa ratkaistaisiin mahdollisesti enemmän helppoja mutta toisarvoisia kehittämiskysymyksiä kuin tehtäisiin kipeitä mutta tarpeellisia päätöksiä. Seutujen rajaus mietitytti myös: muodostuisiko tällaisessa järjestelmässä useita päällekkäisiä seutukumppanuuksia, jotka käytännössä kilpailisivat samoista resursseista? Edelleen kysyttiin, miten järjestelmä kohtelisi seutukumppanuuksien ulkopuolelle jääviä kuntia.

Enemmistö seudullisuutta käsitelleistä ehdotuksista ja kommentteista korosti kuitenkin tällaisen kohdistetun toiminnallisuus pohjaisen rajauksen tarvetta. Mallin nähtiin mahdollistavan kumppanuuksien edistämistä sekä kuntien välillä että hallinnan eri tasojen välillä. Mallissa nähtiin mahdollisuuksia nykyisten käytäntöjen epäkohtien korjaamiseen juuri seutukokonaisuuksien tarkemman, paikallisemman ja tilanteisemman harkinnan pohjalta. Kannatettavana periaatteena pidettiin myös mallin mahdollistamaa strategisten seutujen skaalautuvuutta ”eritasoisten” strategisten kysymysten mukaisesti. Mallin nähtiin lisäksi mahdollistavan seutujen rakentumisen yhteisten elinvoimatekijöiden ympärille, minkä nähtiin johtavan niin kuntien kuin niiden asukkaiden yhteiseen osallisuuteen ja omistajuuteen samaan strategiaan ja kehittämistavoitteisiin. Näin myös kunnat motivoituisivat osatoptimoinnin ylittämiseen ja keskittymiseen todellisten seudullisten yhteisvaikutusten käsittelyyn.

Suhde muuhun spatiaaliseen suunnitteluun

Mallin lähtökohtana on ollut spatiaalisen suunnittelun uudelleen järjestäminen erityisesti strategisen suunnittelun osalta. Mallin konkreettinen ja joihinkin yksityiskohtiin menevä ilmiasu yhdistettynä MRL:n uudistamisen nykyvaiheeseen erilaisine järjestelmäajatuksineen sekä aluekehittämisen tulevien seudullisten politiikkaohjelmien (kaupunkiohjelma, seutukaupunkien ohjelma, kestävän kaupunkikehittämisen ohjelma, urban agenda) luonnoste-

luun antoi monille kuvan uuden hallinnan (lue: byrokraattisen) järjestelmän luomisesta nykyisten lisäksi. Työpajojen osanottajilla oli vaikeuksia mieltää, että toimintamalli tulisi sopimusmenettelyyn valikoituvilla seuduilla nykyisten epämuodollisten seutustrategiasuunnitelmien (rakennemallien) laadinnan ja MAL- ja kasvusopimusmenettelyjen tilalle, ei rinnalle. Myöskään mallin ajatusta sopimuksellisuuden sisälle sijoittuvasta seudullisesta lakisääteisestä suunnittelusta ei sisäistetty, vaan sen nähtiin muodostavan lakitekniisiä ongelmia, hämärtävän strategisen ja lakisääteisen suunnittelun rajoja sekä muodostavan eri seuduille erilaistuvaa kehitystä. Edelleen mallin nähtiin mahdollisesti vahvistavan epävirallista suunnittelua lakisääteisen kustannuksella.

Mallin suhdetta maakunnalliseen suunnitteluun pohdittiin melko paljon, mutta sen enempää kritiikki kuin kehittäminenäkään ei ollut kovin spesifiä, johtuen (myös julkilausutusti) maakunnan tulevan aseman ja tehtävien epäselvyydestä. Spatiaalinen suunnittelu miellettiin ensisijaisesti maakuntien ja kuntien toimintakentäksi nykyjärjestelmän mukaisesti, ja tavoitteemme liittää malli lakisääteiseen suunnitteluun johti lähinnä kysymyksiin maakunnan yleisestä roolista. Tässä korostettiin mahdollisen demokratiataso-maakunnan häilyvää roolia suhteessa kuntien suunnitteluun. Nähtiin, että suunnittelu, päätöksenteko ja toteuttamisen resurssit tulisi koota kullakin kaavatasolla yhdelle toimijalle, maakunnalle tai kunnalle. Nähdäksemme on kuitenkin tärkeää korostaa asialähtöisen strategiатыön asettumista tilannekohtaisesti eri skaaloihin, mikä puoltaisi pikemmin ajatusta koordinoivasta strategisten prosessien hallinnasta kuin institutionaalisesti keskitetystä strategisen suunnittelun mallista. Todettakoon, että lähtökohtaisesti toimintamallimme ei ole sidottu itsenäisten maakuntien muodostumiseen käynnissä olevan maakuntauudistuksen tavoitteiden mukaisesti, vaan maakunnille mallissa osoittamamme tehtävät ovat hoidettavissa myös nykyisten maakunnallisten kuntayhtymien puitteissa. Maakunnalle kaavailemamme koordinoiva rooli tarkoittaisi alueiden käytön ja aluekehityksen järjestelmiin rakennettujen työnjakojen entistä selkeämpää toteuttamista, sillä maakunnan rooli valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden sekä alue- ja kaupunkipolitiikan suuntalinjojen strategisena konkretisoijana korostuisi.

Myös mallin itsensä nähtiin mahdollistavan entistä asiantuntijapainotteisempia, kansalaisia ja sidosryhmiä pikemmin karkottavia kuin mukaan kutsuvia strategiaprosesseja. Vaikka mallin tarjoaman joustavuuden ja monimuotoisten ratkaisujen mahdollistavuuden nähtiin olevan vahvuus strategisuuden kanalta, nähtiin näiden ominaisuuksien samalla tekevän siitä monimutkaisen, käytännön järjestelyiltään raskaan, ja lakisääteisen suunnittelun puitteena

ongelmallisen. Samalla kuitenkin korostettiin nykyisen kaavajärjestelmän epäonnistuneen kaupunkiseututason suunnittelun edistämistä.

Pohdinta ja johtopäätökset

Kuten edellä totesimme, jotkin yhteiskehittelytyöpajojen tuottamat kriittiset huomiot perustuivat puutteelliseen hahmotukseen toimintamallimme tarkoitusperistä – mihin vaikutti työpajatyöskentelyn tiivistahtisuus – mutta jotkin niistä osuivat myös maaliin ja vaativat jatkokehittelyä, jos ja kun toimintamallin kaltaisia rakenteita tuodaan lainsäädäntöön sekä käytännön suunnitteluun ja hallintajärjestelyihin. Tärkeimpiä kritiikkejä olivat huoli mallin liiallisesta raskaudesta suhteessa resursseihin ja huoli relationaalisesti ”itseorganisoituvien” seutujen hallittavuudesta suunnittelujärjestelmän puitteissa. Tämä kritiikki koskettaa erityisesti ajatusta strategisen kehityksen luonteesta. Sidosryhmämme näkivät terävästi malliin liittyviä ongelmia tilanteessa, jossa mikään muu ei muutu. Strateginen kehittäminen on kuitenkin samanaikaisesti sekä toimintaympäristön raamitusta että mallin sisäinen ominaisuus. Tällöin malli ja maakunnallinen/paikallinen strateginen suunnittelu ovat olennaisesti vuorovaikutuksessa. Näin itseorganisoituminen ei ole sattumanvaraista, vaan perustuu eri tasoja ja mittakaavoja yhteensovittavaan strategiseen dialogiin. Tätä dialogia fasilitoivat sekä olemassa olevat että dialogissa – vaihdon vyöhykkeellä – muodostuvat ja kehittyvät yhteiset käsitteet ja yhteiset toiminnan kohteet, rajaesineet. Skenaariotyö ei ole vain strategian kehittämisen menetelmällinen vaihe, vaan koko prosessin läpikäyvä toiminnan ja ajattelun malli. Nähdäksemme tällainen strateginen kehittäminen tuo strategiatyöhön mukaan pikemminkin motivoivaa konkreettisuutta ja yksinkertaisuutta kuin asiantuntijuuksia pönkittävää monimutkaisuutta ja abstraktia kehittämissuhetta.

Yksi haaste toimintamallissa on osin päällekkäisten seutukokonaisuuksien muodostumisen mahdollisuus. Tämä ei mielestämme ole kuitenkaan varsinainen ongelma, sillä yhtäältä valtiotahot joutuvat joka tapauksessa koordinoimaan alueellisen kehittämisen resurssien suuntaamista (tämähän on toki myös mallin päätavoite!). Toisaalta päällekkäisyyksien näennäinen tehottomuus ja koordinaation lisääntynyt tarve tasapainottuvat sekä seutujen välisenä integraationa/synergiana että kuntien/toimijoiden sisäisenä tehokkuutena. Koordinoitavuutta voi näissä tapauksissa asettaa paikallistasolle. Seudullisen kehittämisen monimutkaisuus ja siihen sisältyvät epävarmuudet eivät mallin myötä katoaisi, mutta niiden hallinta siirtyisi ongelmiin huonosti osuvilta, territoriaalisesti ennalta määrättyiltä ja näin ollen komprehensiivisluonteisilta yhteistyömuodoilta (kaupunkiseutu, maakunta) ongelma-, haaste- ja mahdollisuuskeskeisesti muodostetuille, koherenteille seudullisille ryhmittymille. Mallia

voitaisiin ottaa monistakin kansainvälisistä kokemuksista, niin käytännön kuin konseptuaalisistakin (esim. Hamers ym. 2017; Kanninen 2017; Kanninen & Akkila 2015; Allmendinger ym. 2015)

Nykytilanteessa strategista seudullista suunnittelua on toteutettu epämuodollisin suunnitteluinstrumentein (rakennemallit, sopimusmenettelyt, liikennejärjestelmäsuunnitelmat) rinnan lakisääteisen maankäytön ja liikenteen suunnittelun kanssa. Tutkijat ovat kritisoineet tämän rinnakkaisuuden aikaansaamaa institutionaalista epäselvyyttä, jolloin epämuodollisen suunnittelun verkostojen proseduraalinen legitimaatio ja suhde lakisääteisiin demokratia- ja päätöksentekoprosesseihin on epäselvä (Mäntysalo & Jarenko 2012; Bäcklund ym. 2017a; 2017b; Kanninen & Bäcklund 2017). Olemme pyrkineet sulauttamaan tätä rinnakkaisuutta yhteen niin, että seudullinen strategiatyö ja siihen liittyvä sopimusmenettely etenevät jatkuvassa dialogissa (vrt. Etzionin (1967) mixed-scanning) lainuudistuksissa lakisääteiksi tulevien seudullisen kaavatyön ja liikennejärjestelmäsuunnittelun rinnalla. Myös maakunnat ja ao. kunnat toimivat päätöksentekoeliminä strategiaprosessin eri vaiheissa eikä niiden päätösvaltaa siirretä seutukumppanuuksille, vaikka ne myös itse ovat näissä kumppanuuksissa mukana. Tällöin lakisääteisen suunnittelun proseduraalisen lainmukaisuuden takeet (päätöselinten legitimaatio, vuorovaikutuksen minimikriteerit, muutoksenhaun menettelyt, maanomistajien tasavertaisen kohtelun vaatimukset ym.) ovat läsnä itse strategiaprosessissa – eivät strategiaprosessille jälkijättöistä ”kaavaan vientiä” (vrt. Mäntysalo & Jarenko 2012).

Mallimme ei pyri suoranaisesti vastaamaan esim. osallistumisen järjestämisen kysymyksiin, mutta olemme luonnostelleet ajatusta osallistumisen ”yhden luukun” periaatteesta, jossa suunnittelun tietopohja ja osallistumisen olennaiset, eri mittakaavoihin, aluekokonaisuuksiin ja suunnitelmiin liittyvät ajankohtaiset mahdollisuudet ja tarpeet olisivat keskitetysti tarjolla virtuaalisesti. Lisäksi toimintamallissamme sidosryhmiä ja kansalaisia osallistava seutustrateginen kehystäminen jalostuisi monipuolisen vuorovaikuttamisen kautta, ja sen mobilisoimana strategiatyöhön tulisi mukaan lisää toimijoita julkiselta ja yksityiseltä sektorilta sekä edelleen kolmannelta ja neljänneltä sektorilta.

Tulevaisuudessa suunnittelua luonnehtii entistä vahvemmin monimuotoisen ja monipuolisen tiedon hankinnan ja hallinnan järjestäminen. Mallissamme tietoperustan kehittämistä ja hallintaa varten voitaisiin perustaa digipohjainen, jatkuvasti päivittyvä työskentely- ja vuorovaikutusalusta seudun suunnittelussa käytettävän ja tuotettavan tiedon hankinnalle soveltaen vaihdon vyöhyke ja rajaesine –ajattelua. Tietoperusta sisältäisi myös mahdollisia tulevaisuuden kehityskulkuja luovasti hahmottavaa tarinallista skenaariotietoa, ei vain nk. evidenssiä vallitsevista olosuhteista ja kehityskuluista.

Toimintamalli vaatisi myös alueidenkäytön ja alueiden kehittämisen politiikkalohkojen lähentämistä (mikä olisi pitkälti jo alkaneen integraation syventämistä), erityisesti kaupunki(seutu)politiikan ja aluepolitiikan tuomista tiiviiseen yhteyteen alueidenkäytön ja liikennesuunnittelun järjestelmien kanssa. Näillä voisi kuvitella olevan jopa yhteinen politiikkapohja. Toimintamalli kykenisi tuottamaan myös alueellista kehittämistä koskevia strategioita, jolloin yhteys aluepolitiikan/alueiden kehittämisen sekä alueidenkäytön ja liikennejärjestelmäsuunnittelun välillä tiivistyisi. Samalla mm. EU:n rakennerahastojen hallinnoinnille maakunnissa muotoutuisi entistä koherentimpi strategiapohja.

RAHOITUS

Suomen Akatemia hanke no. 303538

KIRJALLISUUS

- Albrechts, Louis** (2005). Creativity as a drive for change. *Planning Theory* 4: 2, 247–269.
- Albrechts, Louis & Balducci, Alessandro** (2013). Practicing strategic planning: In search of critical features to explain the strategic character of plans, *disP* 49: 3, 16–27.
- Allmendinger, Philip & Haughton, Graham** (2009). Critical reflection on spatial planning, *Environment and Planning A* 41, 2544–2549.
- Allmendinger, Philip & Haughton, Graham & Shepherd, Edward** (2015). Where is planning to be found? Material practices and the multiple spaces of planning. *Environment and Planning C: Government and Policy* 34, 38–51.
- Balducci, Alessandro & Mäntyselä, Raine** (toim.) (2013). *Urban planning as a trading zone*. Springer, Dordrecht.
- Björgvinsson, Erling & Ehn, Pelle & Hillgre, Per-Anders** (2010). Participatory design and “democratizing innovation”. Proceedings of the 11th Biennial Participatory Design Conference, Sydney, Australia, November 29 – December 03, 2010, 41–50.
- Bryson, John M. & Slotterback, Carissa S.** (2016). Strategic Spatial Planning in the USA. Teoksessa Albrechts Louis & Alessandro Balducci & Jean Hillier (toim.): *Situated practices of strategic planning. An international perspective*. Routledge, Lontoo, 117–134.
- Bäcklund, Pia & Ruokolainen, Olli & Kallio, Kirsi Pauliina & Häkli, Jouni** (2017a). Kansalaisten osallistumisen asema kaupunkiseututasoisessa maankäytön suunnittelussa. *Terra* 129: 3, 159–169.
- Bäcklund, Pia & Häikiö, Liisa & Leino, Helena & Kanninen, Vesa** (2017b). Bypassing Publicity for Getting Things Done: Between Informal and Formal Planning Practices in Finland. *Planning Practice & Research* (e-julkaisu ennen painoa: DOI: 10.1080/02697459.2017.1378978).
- Etzioni, Amitai** (1967). Mixed-scanning: A “Third” Approach to Decision-making, *Public Administration Review*, 27: Dec., 385–392.
- Friedmann, John** (2004). Strategic spatial planning and the longer range. *Planning Theory & Practice* 5: 1, 49–67.
- Fuller, Boyd** (2008). *Moving Through Value Conflict: Consensus Building and Trading Zones for Resolving Water Disputes*. VDM Verlag, Saarbrücken.
- Galison Peter** (1997). *Image and Logic: A Material Culture of Microphysics*. University of Chicago Press, Chicago.
- Hamers, David & Dignum, Marloes & Evers, David** (2017). *Evaluatie City Deals*. PBL publicatie 2915. Planbureau voor de Leefomgeving, Den Haag.
- Harrison, John** (2012). Life after Regions? The Evolution of City-regionalism in England. *Regional Studies* 46: 9, 1243–1259.

- Harrison, John** (2014). Rethinking City-regionalism as the Production of New Non-State Spatial Strategies: The Case of Peel Holdings Atlantic Gateway Strategy. *Urban Studies* 51: 11, 2315–2335.
- Harvey, David** (1973). *Social justice and the city*. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Healey, Patsy** (2009). In Search of the “Strategic” in Spatial Strategy Making. *Planning Theory & Practice* 10:4, 439–457.
- Hytönen, Jonne** (2012). Kaupunkiseutujen hajautumisen suunnittelematon luonne. Kausijulkaisussa Hirvonen, Timo & Ossi Kotavaara (toim.): *Nordia Tiedonantoja 1: ESPON tekee tulosta*, 115–129.
- Hytönen, Jonne** (2016). Kuntien ja valtion välinen vastuiden ja vallan jako yhdyskuntapolitiikassa. Kuntaliiton verkkojulkaisu, Helsinki. [viitattu 30.1.2018] <http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3247>
- Hytönen Jonne & Mäntysalo Raine & Akkila Ilona & Kanninen Vesa & Niemi Petteri** (toim.) (2012). *Kaupunkiseutujen kasvukivut II. Paras-ARTTU-ohjelman tutkimuksia nro 22. Acta nro 241*. Kuntaliitto, Helsinki.
- Jama, Teemu & Lehtovuori, Panu & Rajaniemi, Juho & Siikonen, Mari & Mäntynen, Jorma & Rantanen, Annuska & Joutsiniemi, Anssi & Koskela, Katja & Kärkinen, Timo & Saarikoski, Petri & Saarniaho, Karoliina** (2018). Ideoita kaavoituksen sisällön uudistamiseen. Kaavojen merkintöjen ja määräysten kehittäminen (KAMMI-hanke). Ympäristöministeriön raportteja 4, Helsinki [viitattu 30.1.2018] <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160505/YMra_4_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Jauhainen, Janne & Nuppunen, Petri & Viik-Kajander, Maarit** (2017). Alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän uudistaminen. Yhteenvedo verkkoaivoriihestä 21.12.2017 [viitattu 30.1.2018] <<http://www.ym.fi/mrluudistus>>
- Jonas, Andrew & Moisis, Sami** (2016). City regionalism as geopolitical processes: A new framework for analysis. *Progress in Human Geography* 42: 3, 350–370.
- Kahila-Tani, Maarit** (2015). Reshaping the planning process using local experiences: Utilising PPGIS in participatory urban planning. Aalto University DOCTORAL DISSERTATIONS 223/2015, Espoo.
- Kalliomäki, Helka** (2015). Reframing strategic spatial planning as a ‘coproductive trading zone’ between state-led and place-based interests: Reflections from Maryland and Finland. *Land Use Policy* 42, 113–123.
- Kangasoja, Jonna K.** (2017). Retooling Planning – Towards Trading Zone Capabilities. Aalto University DOCTORAL DISSERTATIONS, 229/2017, Espoo.
- Kanninen, Vesa** (2017). Strateginen kaupunkiseutu – Spatiaalinen suunnittelu radikaalina yhteensovittamisena. Aalto University DOCTORAL DISSERTATIONS 227/2017, Espoo.
- Kanninen, Vesa & Akkila, Ilona** (2015). Kaupunkiseutujen strateginen suunnittelu – mitä opittavaa Suomella? Tarkastelussa Ruotsi, Norja, Tanska, Hollanti ja Englanti. Ympäristöministeriön raportteja 24/2015, Helsinki.
- Kanninen, Vesa & Bäcklund, Pia** (2017). Institutionaalisen osallistumisen rajat? Teoksessa Bäcklund, Pia & Jouni Häkli & Harry Schulman (toim.): *Kansalaiset kaupunkia kehittämässä*. Tampere University Press, Tampere, 16–33.
- Ling, Shiyung & Martins, Jorge T.** (2015). Learning and innovation in network: online communicative practices of a local enterprise partnership sector group, *Regional Studies, Regional Science*, 2: 1, 171–184.
- Lukka, Kari** (2000). The Key Issues of Applying the Constructive Approach to Field Research. Teoksessa Reponen, Tapio (toim.): *Management Expertise in the New Millennium: In Commemoration of the 50th Anniversary of Turku School of Economics and Business Administration, Series A-1:2000*, Publications of Turku School of Economics and Business Administration, Turku, 113–128.
- Luonnon alueidenkäytön suunnittelujärjestelmän suuntaviivoiksi 8.11.2017. [viitattu 30.1.2018] <<http://www.ym.fi/mrluudistus>>
- Moisis, Sami & Vasanen, Antti** (2008). Alueellistuminen valtiomuutoksen tutkimuskohteena. *Tieteessä tapahtuu* 3–4, 20–31.
- Mäntysalo, Raine** (2016). From public-private-people partnerships to trading zones in gaining co-coordinative capability in urban planning. Teoksessa Concilio, Grazia & Francesca Rizzo (toim.): *Human smart cities*. Springer, Dordrecht, 141–157.

- Mäntysalo, Raine & Balducci, Alessandro & Kangasoja, Jonna K.** (2011). Planning as Agonistic Communication in a Trading Zone: Re-examining Lindblom's Partisan Mutual Adjustment. *Planning Theory* 10: 3, 257–272.
- Mäntysalo Raine & Grišakov Kristi** (2016). Framing 'evidence' and scenario stories in strategic spatial planning. Teoksessa Albrechts Louis & Alessandro Balducci & Jean Hillier (toim.): *Situated practices of strategic planning. An international perspective*. Routledge, Lontoo, 348–361.
- Mäntysalo, Raine & Jarenko, Karoliina** (2012). Strategisen maankäytön suunnittelun legitimaation haaste maankäyttö- ja rakennuslaille. Teoksessa: *Katsauksia maankäyttö- ja rakennuslain toimivuuteen*. Ympäristöministeriö, Raportteja 4/2012, Helsinki, 42–49. [viitattu 30.1.2018] <<https://helda.helsinki.fi/handle/10138/41343>>
- Mäntysalo, Raine & Kangasoja, Jonna K. & Kanninen, Vesa** (2015). The paradox of strategic planning: a theoretical outline with a view on Finland. *Planning Theory & Practice* 16: 2, 169–183.
- Mäntysalo, Raine & Kosonen, Kati-Jasmin** (2016). MAL-aiesopimusmenettely ja sen kehittäminen. Teoksessa Puustinen, Sari & Raine Mäntysalo & Ilari Karppi (toim.): *Strateginen eheyttäminen kaupunkiseuduilla. Näkökulmia kestäväan maankäytön ja julkisen talouden kysymyksiin*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 4, Helsinki, 31–44. [viitattu 30.1.2018] <<http://vnk.fi/julkaisu?pubid=8701>>
- Neuvonen, Alekski & Kaskinen, Tuuli & Leppänen, Juha & Lähteenoja, Satu & Mokka, Roope & Ritola, Maria** (2014). Low-carbon futures and sustainable lifestyles: A backcasting scenario approach. *Futures* 58, 66–76.
- Ojaniemi, Niina** (2014). MAL(PE) -aiesopimusten sitoutumiseen vaikuttavat tekijät. MAL-verkoston selvitysraportti. [viitattu 30.1.2018] <http://www.mal-verkosto.fi/filebank/918-Selvitys_MALPE-aiesopimukseen-sitoutuminen_Ojaniemi_MAL-verkosto-2014.pdf>
- Ravetz, Joe & Miles, Ian D.** (2016). Foresight in cities: on the possibility of a "strategic urban intelligence". *Foresight* 18: 5, 469–490.
- Schulman, Harry** (1990). Alueelliset todellisuudet ja visiot. *Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A 18*. Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Kaupungit kasvun luojina. Kaupunkien kehittämistyöryhmän loppuraportti 12.6.1996. Sisäasiainministeriö, Helsinki.
- Smas, Lukas** (toim.) (2017). *Urban Contractual Policies in Northern Europe*. Working paper. Nordregio, Tukholma.
- Star, Susan L. & Griesemer, James R.** (1989). Institutional Ecology, 'Translations' and Boundary Objects: Amateurs and Professionals in Berkeley's Museum of Vertebrate Zoology, 1907–39. *Social Studies of Science* 19, 387–420.
- Swyngedouw, Erik** (2009). The Antinomies of the Postpolitical City: In Search of a Democratic Politics of Environmental Production. *International Journal of Urban and Regional Research* 33: 3, 601–620.
- Zapata, Marisa A. & Kaza, Nikhil** (2015). Radical uncertainty: scenario planning for futures. *Environment and Planning B: Planning and Design* 42, 754–770.
- Zegras, Christopher & Rayle, Lisa** (2012). Testing the rhetoric: An approach to assess scenario planning's role as a catalyst for urban policy integration. *Futures* 44: 4, 303–318.